

JÓZSEF VINCZE

Ministerstwo Rolnictwa w Budapeszcie

JENŐ JÁKY

Ministerstwo Rolnictwa w Budapeszcie

JÓZSEF NAGY

Narodowe Stowarzyszenie Organizacji Rolniczych w Budapeszcie

JÓZSEF KOZÁRI

Uniwersytet Nauk Rolniczych w Gödöllő

DORADZTWO ROLNICZE NA WĘGRZECH⁽¹⁾

1. Ostatnie lata i sytuacja obecna rolnictwa węgierskiego

Rolnictwo na Węgrzech tradycyjnie odgrywa ważną rolę w gospodarce narodowej. Położenie geograficzne i warunki środowiskowe zapewniają prawie wszystkie elementy niezbędne do utrzymania wysokiego poziomu produkcji rolnej i przetwórstwa żywnościowego. Prawie 90% powierzchni kraju jest użytkowana przez rolnictwo, a aż 70% stanowią grunty orne.

Wycofanie kapitału, zmiany w prawie własności, wykorzystaniu gruntów i strukturze produkcji, jak również utrata dotychczasowych rynków zbytu, przyczyniły się do powstania charakterystycznej, dość skomplikowanej sytuacji w węgierskim rolnictwie, jaka zaistniała w drugiej połowie lat osiemdziesiątych. Proces ten uległ na początku lat dziewięćdziesiątych znacznemu przyspieszeniu, by w następnych latach ulec stopniowej stabilizacji.

Wyniki wspomnianych procesów wpływających na sektor rolniczy są wykazane w poniżej dołączonych danych statystycznych.

Kryterium	Charakterystyka	Średnio 1986-90	1991	1992	1993	1994
Zawodowo czynni	Kraj Rolnictwo (1000, %)	4846 1124 23,1	4669 950 20,3	4242 786 18,5	3876 563 14,5	3701 493 13,3

(1) Materiały z konferencji nt. Doradztwo rolnicze w Europie Środkowej i Wschodniej Rynia 28. XI. - 01. XII. 1995 r.

Kryterium	Charakterystyka	Średnio 1986-90	1991	1992	1993	1994
GDP-mld HUF (aktualna cena)	Kraj Rolnictwo (1000, %)		2299 311 13,5	2624 314 12	3140 352 11,2	
Rozmieszczenie (gruntów ornych)	Spółki Spółdzielnie Wł. prywatna		17,1 67,9 15,0	23,8 60,4 18,8	20,3 54,7 25,0	19,3 39,9 40,8
Inwestycje (mln HUF)	Kraj Rolnictwo (1000, %)		303,533 35,095 11,5	445,489 29,239 6,5	505,082 39,744 7,8	569,165 48,534 8,5
Eksport po cenach granicz- nych	Kraj Rolnictwo (1000, %)	501,220 113,922 22,7	764,273 209,809 27,5	843,565 221,180 26,2	819,915 192,466 23,5	128,695 256,780 22,8
Pszenica	(1000 t) (t/ha)	6,214 4,88	5,981 5,19	3,441 4,07	3,011 3,05	4,888 4,61
Kukurydza	(1000 t) (t/ha)	6,225 5,63	7,541 6,71	4,223 3,65	3,919 3,50	4,664 3,89
Żywy inwentarz (w tys. sztuk)	Bydło Trzoda chlewna Owce Drób	1,650 8,178 2,165 55,093	1,420 5,993 1,808 35,557	1,159 5,354 1,752 36,419	999 5,001 1,252 30,812	910 4,356 947 33,665

2. Cele i środki doradztwa rolniczego

Celem doradztwa rolniczego (AAS - Agricultural Advisory Service) jest przyspieszenie procesu wynikającego z działalności w sektorze, w szczególności producentów, otrzymujących bezpłatnie lub przynajmniej po przystępnych cenach, informacje niezbędne do podejmowania decyzji wpływających na zakres ich działalności.

Za organizację i działalność doradztwa rolniczego odpowiedzialne jest Ministerstwo Rolnictwa. Dlatego też Ministerstwo Rolnictwa zaplanowało i utworzyło niezbędne organizacyjne i finansowe powiązania, aby doprowadzić do realizacji całego systemu.

Aby utrzymać i wspomóc Izbę Rolniczą, reprezentującą interesy pracowników sektora rolnego, działalność doradcza będzie finansowana w 1995 roku przez rząd, ale od 1996 r., zgodnie z obecnymi planami, opłaty członkowskie powinny pokryć całość wydatków.

3. Przeszłość i teraźniejszość doradztwa rolniczego

Przed wydarzeniami politycznymi w 1989 roku, kiedy w rolnictwie dominowały wielkie formy własności, pojawiło się zapotrzebowanie społeczeństwa na konsultacje specjalistyczne w dwóch podstawowych obszarach:

- a) wsparcia w zakresie wkładu materiałowego i obrotu towarowego udzielanego członkom współpracującym z gospodarstwami wykorzystującymi ręczną siłę roboczą,
- b) rozwoju mechanizacji rolnictwa w wielkich jednostkach własności oraz pomocy w zakresie wkładu materiałowego i obrotu towarowego.

Bezpośrednie porady były udzielane:

- a) przez ekspertów lokalnej współpracy wyznaczanych do tej pracy lub tzw. „integratorów”, którym powierzano koordynację działań producentów,
- b) przez tzw. „system produkcyjny” w celu promowania odpowiednich technologii.

Punktem zwrotnym odnośnie zapotrzebowania na konsultacje była fala przemian ekonomicznych, jaka nadeszła wraz ze zmianami politycznymi na Węgrzech. Pojawiło się wtedy wielu małych i średnich producentów bez doświadczenia i kapitału.

Odczuwając i rozumiejąc wszystkie niekorzystne zmiany, rząd węgierski podjął się, poprzez wprowadzenie wspieranego przez Bank Światowy Programu Eksportu Rolnego, dostarczenia funduszy w ramach międzynarodowego programu PHARE 1990, w celu rozwoju systemu doradczego. Dzięki temu rozpoczęto szkolenia konsultantów, tworzenie pokazowych gospodarstw rolnych oraz systemu informacyjnego.

4. Przepisy prawne

W 1993 roku rząd wydał dekret regulujący działalność wspomaganego przez państwo poradnictwa prawnego, wyróżniający wkład materiałowy i usługi doradcze oferowane przez firmy dostarczające konkretnych technologii lub też organizacje reprezentacyjne.

Nowe przepisy umożliwiły osobom i jednostkom prawnym posiadającym kwalifikacje i praktyczne doświadczenie oraz niezależność polityczną, możliwość wpisania się na listę konsultantów w Ministerstwie Rolnictwa.

Utrzymywane przez państwo organizacje naukowo-badawcze oraz ich użytkownicy, a także ich działalność produkcyjna nie były zobligowane do zwrotu kosztów, wynikających z ich doradczej działalności. Rezultatem powyższych poczynań było nieodpowiednie uruchamianie i wykorzystanie środków finansowych tych instytucji.

5. Konsultacje finansowe

Regulacje prawne rządu pozwoliły na zwrot kosztów związanych z konsultacjami, aby po przystępnych cenach udostępnić różnym producentom informacje niezbędne do podejmowania właściwych decyzji.

Na mocy ustaleń prawnych i rozporządzeń wydanych w 1994. roku, można domagać się zwrotu ze strony państwa do następujących wysokości:

Kategoria wydatków	Rodzaj wydatków	Procent zwrotu	
		Nie podlegające zwrotowi	Podlegające zwrotowi
a/1	Opłaty za konsultacje dla pracujących we własnym przedsiębiorstwie*	60	
a/2	Opłaty za konsultacje dla przedsiębiorstw*	40	
b	Szkolenia prowadzone przez konsultantów	50	
c	Publikacje szkoleniowe	50	
d	Pomoc konsultacyjna przy rozwoju infrastruktury		50
e	Inne konsultacje wspomagające rozwój infrastruktury	50	
f	Szkolenia konsultantów	50	

* W przepisach tych ustalono maksymalne roczne wydatki na usługi konsultacyjne, proporcjonalne do osiągniętych zysków ze sprzedaży, na producenta, jak zostało przedstawiono w powyższej tabeli. Producenci osiągający dochód mniejszy niż 0,75 miliona forintów (HUF) rocznie lub większy niż 100 milionów HUF nie mieli prawa ubiegania się o zwrot poniesionych wydatków.

Dochód (mln HUF/rok)	0,75 - 2	2 -10	10-30	30 -100
Maksymalna wielkość kontraktu jaka może być dotowana (HUF/rok)	40.000	60.000	40.000	60.000

Nowe ustawy prawne, wprowadzone w 1995 roku, przyniosły w stosunku do wersji ubiegłorocznej zmiany w wielkości wydatków na konsultacje, które podlegają zwrotowi przez państwo oraz w grupie producentów mających prawo do ubiegania się o ten zwrot.

W 1995 roku można się ubiegać o zwrot ze strony państwa poniesionych wydatków w następujących granicach:

Kategoria wydatków	Rodzaj wydatków	Procent zwrotu	
		Nie podlegające zwrotowi	Podlegające zwrotowi
a/1	Opłaty za konsultacje - ogólnie*	75	
a/2	Opłaty za konsultacje w mniej rozwiniętych regionach*	90	
b	Szkolenia prowadzone przez konsultantów	50	
c	Publikacje szkoleniowe	50	
d	Pomoc konsultacyjna przy rozwoju infrastruktury		50

Kategoria wydatków	Rodzaj wydatków	Procent zwrotu	
		Nie podlegające zwrotowi	Podlegające zwrotowi
e	Szkolenia konsultantów	50	
f	Rozwój systemu informacji dla potrzeb konsultacji	50	
g	Zakup wyników prac naukowych	50	

* W przepisach tych ustalono maksymalną roczną sumę przeznaczaną na usługi konsultacyjne proporcjonalnie do osiąganego przez producenta zysku ze sprzedaży, podobnie jak to miało miejsce w poprzednim roku, z tą różnicą, że obecnie włączono również producentów osiągających zyski mniejsze od 0.75 mln HUF oraz większe niż 100 mln HUF rocznie.

Dochód (mln HUF/rok)	0 - 2	2 -15	15-50	ponad 50
Maksymalna wielkość kontraktu jaka może być dotowana (HUF/rok)	50.000	70.000	80.000	100.000

Działalność doradztwa rolniczego Izb Rolniczych, reprezentujących pracowników sektora, została wprowadzona w życie w 1995 roku. W chwili obecnej usługi są bezpłatne dla członków.

6. Struktura organizacyjna

Dotowane przez państwo doradztwo rolnicze jest nadzorowane przez Ministerstwo Rolnictwa i jego rejonowe (okręgowe) biura.

Ustalanie zasad działalności i nadzór nad ich przebiegiem oraz skutecznością podejmowanych działań leży w gestii Departamentu Badań i Edukacji Ministerstwa Rolnictwa, odpowiedzialnego przed Podsekretarzem Stanu. Okręgowe biura Ministerstwa Rolnictwa są odpowiedzialne za swoją działalność przed Ministrem Rolnictwa. Porad udzielają konsultanci zarejestrowani i nadzorowani przez Ministerstwo Rolnictwa. Działają oni na zasadach prywatnych przedsięwzięć, rozwijających swoje własne układy i stosunki z klientami.

Ministerstwo Rolnictwa od czasu do czasu publikuje oficjalną listę wszystkich zarejestrowanych konsultantów w oficjalnym biuletynie.

Izba Rolnicza, reprezentująca interesy pracowników sektora, rozpoczęła swoją konsultacyjną działalność w 1995 roku ze scentralizowaną strukturą, tak więc jej konsultanci zatrudnieni w miastach i wsiach zdawali relację z działalności regionalnym (okręgowym) ośrodkiem, a te następnie przesyłały sprawozdania do ośrodków krajowych. Specjaliści szczebla centralnego służyli profesjonalnym wsparciem dla pracowników regionalnych.

7. Możliwości i wzajemne stosunki pomiędzy organizacjami doradztwa rolniczego

Liczba ekspertów w dziedzinie doradztwa, działających na różnych szczeblach wykazana w poniższych tabelach i wykresach (schemat 1, 2) wskazuje na możliwości tych organizacji.

Organizacja	Ośrodki centralne	Ośrodki lokalne	Konsultanci
Konsultacja państwowa	2	19	557
Izba Rolnicza	2 - 12	19	270

8. Rozważania na przyszłość

Władze rolnicze postanowiły w lipcu 1995 skończyć z dyskryminowaniem centralnych instytucji naukowo-badawczych na rynku konsultacyjnym oraz ustanowić równe szanse dla producentów jako klientów.

Jeśli decyzja ta zostanie pomyślnie uchwalona, powstanie nowy układ stosunków w służbach doradczych, ponieważ centralne instytucje badawczo-naukowe będą jako - ośrodki ekspertyz - wprowadzać swoje własne, bezpośrednie powiązania z producentami.

Oczywiście nadal będzie istniało zapotrzebowanie na komercyjną publikację materiałów technologicznych przez ośrodki ekspertyz lub też na wsparcie ze strony konsultantów, działających w komisjach Izby Rolniczej, lecz rola ośrodków naukowych w dziedzinie doradztwa prawdopodobnie zacznie znacząco wzrastać.

Od momentu, kiedy ośrodki naukowe stały się w wielu przypadkach również ośrodkami profesjonalnymi (na przykład instytuty badawcze, szkoły specjalistyczne), również i dla nich zaczyna nadarzać się okazja zaistnienia w dziedzinie doradztwa.

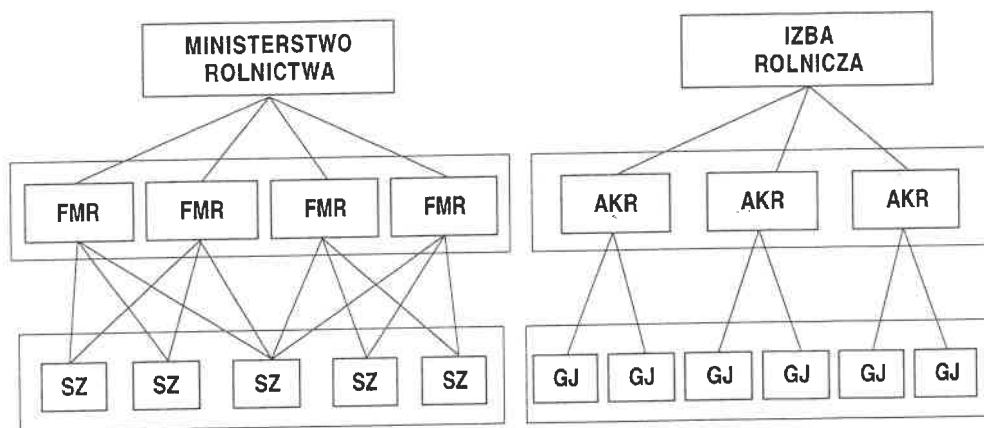
Działalność profesjonalnych ośrodków pozwoli na automatyczne zebranie fachowej i ukierunkowanej informacji, która w obecnej chwili może być tylko otrzymywana ze specjalistycznych biur badawczych po bardzo wysokich cenach.

Istnieje obecnie wiele dobrze funkcjonujących modeli, które mogą być zastosowane do zbierania informacji dla sieci doradztwa rolniczego. Niepowodzenia zarówno konsultantów, jak i producentów w otrzymaniu niezbędnych informacji wynikają w głównej mierze z braku odpowiednich danych.

Zmiana konfiguracji układu wzajemnych stosunków wymaga nowoczesnego przeglądu całego systemu finansowania. Pierwotnym celem tego działania jest przyczynienie się do tego, aby wydatki ponoszone na działalność doradztwa rolniczego zaowocowały w przyszłości większą ilością sprzężeń zwrotnych profesjonalnych informacji. Pozwoli to na wprowadzenie nowej polityki dla całego sektora.

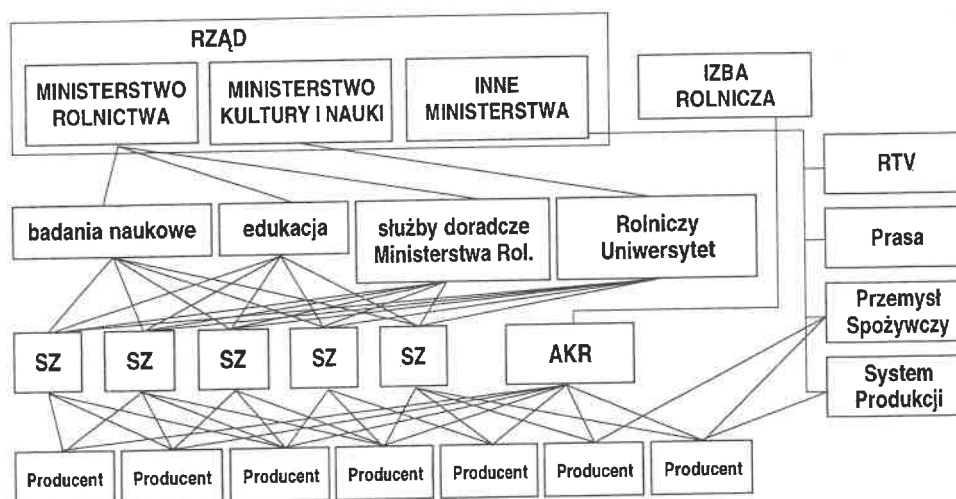
Schemat 1

Stosunki wewnętrzne (lipiec 1995)

Schemat 2

Powiązania zewnętrzne (lipiec 1995)

OBJAŚNIENIA:

FMR - Biura Regionalne MR

SZ - Konsultant

AKR - Izba Okręgowych Organizacji Rolniczych

GJ - Okręgowy Doradca Rolniczy

W przyszłości musimy dołożyć większych starań w celu gromadzenia specjalnych informacji niezbędnych w podejmowaniu decyzji i przetwarzania ich na formę publikacji. W ich skład wchodzi wiedza na temat rynku towarowego i pieniężnego, ekonomii, wkładu materiałowego, technologii produkcji, możliwości składowania, sposobność szkolenia, czynniki środowiskowe itp.

W tym celu niezbędne będzie stworzenie systemu informacji technologicznej, który chcielibyśmy rozwinąć dla sektora poza istniejącymi fundacjami. Plan ten zakłada, iż każdy ośrodek będzie działał niezależnie, posiadał zdolność samofinansowania, a dzięki dostarczonym informacjom będzie łączył instytucje z innymi pracownikami w procesie konsultacji.

Obecne warunki informacji technologicznej w wielu instytucjach nie są jeszcze w stanie zapewnić pełnej niezależności i samofinansowania usług, stąd rozwój w tej dziedzinie jest ważnym zadaniem.